

ISSN 2181-1709 (P)
ISSN 2181-1717 (E)

2024/№5

**TA'LIM VA
INNOVATSION
TADQIQOTLAR**

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ**

**EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH**

Rashidov A. Sh., Salomova Z. J. Vektorlar mavzusini o'qitishda interfaol usullar	271
Raxmanova V. K. Innovatsion yondashuvlar asosida rus tili darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish	279
Raxmonova S. M., Jumayeva G. Q.Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda didaktik o'yinlar va zamonaviy ta'lim metodlaridan foydalanish	282
Ruziyev N. M. Amaliy san'at ta'lim yo'nalishi talabalarida ustoz-shogird munosabatlariga oid qadriyatlarini shakllantirish	287
Raxmanov C. H. Internetda tuzilgan sanoati masalalarining e'rtalishi	291
Рунев Т.Р. Колебания спирали архимеда с перпендикулярными плоскости кривой смещенным	300
Рунев С. X. Мультимедийные медиа и инновационные методы их использования	305
Собирова Ш. У. Педагогические технологии на основе эффективности управления и организации учебного процесса	309
Sadullayev I. Sh. Sirtqi ta'limni masofaviy shaklga o'tkazishda lms moodle tizimining agile yondashuvi imkoniyatidan foydalanish	313
Sadulloeva D. I., Jo'rayeva N. O. Fazoda perpendikulyar to'g'ri chiziqlar va tekisliklar mavzusini o'qitish metodikasi	321
Safoyev H. A. Talabalarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda innovatsion yondashuv	326
Saidova Z. R. Masofaviy ta'limda edtech texnologiyalarining afzalliklari	331
Salimov S. S., Narzullayev U. A., Nishonov N.F. Konsentrik frenel linzalarining optik kuchi	334
Sattorov S. A., Abdumominov B. S., Eshboyev U. Sh. Ta'limda kengaytirilgan haqiqat (ar) texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	338
Sayfullayeva D. A., Akobirova M. B. "Texnik ijodkorlik va konstruksiyalash" fanini tabaqalashtirilgan yondashuv asosida o'qitishda "Evristik metod"dan foydalanish	342
Tarakulov B. N. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning ekopsixologik kreativ qobiliyatini rivojlantirishning psixologik omillari	348
Tarayev X. A., Rasulova A. K. Talabalarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda pozitsion masalalarning o'rn va amaliy ahamiyati	351
Tursunov M. I. Bo'lajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy asoslari.	356
Терехова О. Е. Специфика психолого-педагогического сопровождения подростков, склонных к девиантному поведению	360
To'yboyeva Z. A., Qaribonov G. G. "Kesik konus va uning sirti" mavzusini interfaol usullar yordamida o'qitish metodikasi	366
Usmonxodjayeva M. A. Xorijiy til o'qitish metodlari: tarixiy e'kskurs	372
Xajiyeva I. A. Talaba yoshlarda ma'naviy qadriyatlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	377
Xolmurodov B. B. Informatika va raqamli texnologiyalar fanini o'qitishda Quizlet va Kahoot platformalaridan foydalanish	383
Yaqubova N. I. The role of interactive games in teaching english grammar	388
Yaxyayeva Sh. T., Xojiyev A. Yu. "Maktab ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan o'qitish"	392
Zaripov N. N. Raqamli texnologiyalar ta'lim tizimining zaruriy komponenti sifatida	398
Zaripova A. Sh. O'qitish va o'qish strategiyasi tushunchalari va ularning mazmun-mohiyati (ingliz tili misolida)	403
Khamraeva G. I., Makhmudova M. M. Group work as an effective way of creating interactive learning experiences	408
Khidirova U. I. The main difficulties encountered when learning english	412
Яна Ю. А., Каримова О. Представления авторского психологизма в художественном переводе	414
Sheniyev M. A. SCRATCH dasturlash tilining o'qitish metodikasi	418
Shomurodov O. N. Tasviriy san'at fanini o'qitishda pedagogik texnologiyalardan foydalanish.	421
Smetova J. H. Mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanish asosida tarbiya fanlarini o'qitish metodikasi	425

TASVIRIY SAN'AT FANINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Shomurodov Oybek Norqulovich

Buxoro davlat universiteti Tasviriy va amaliy san'at kafedrasida dotsenti

Annотatsiya. Mazkur maqolada tasviriy san'at darslarini tashkil etishda zamonaviy pedagogika texnologiyalaridan foydalanish usullari, pedagogikadagi yangilanish jarayonlarini ta'lim amaliyotiga tatbiq etish va maktabda tasviriy san'atni o'qitishda pedagogik texnologiya masalasi haqida to'liq bayon etilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, pedagogik texnologiyalar, yangilanish, tematik kompozitsiya.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ

Шомуродов Ойбек Норкулович

Доцент кафедры Изобразительного и прикладного искусства Бухарского Государственного Университета

Аннотация. В данной статье полностью раскрыты методы использования современных педагогических технологий при организации занятий изобразительным искусством, применение процессов педагогического обновления в образовательной практике, а также вопрос педагогической технологии преподавания изобразительного искусства в школе.

Ключевые слова: изобразительное искусство, педагогические технологии, обновление, тематика, состав.

USE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN TEACHING FINE ARTS

Shomurodov Oybek Norqulovich

Associate Professor of Fine and Applied Arts Department of Bukhara State University

Abstract. This article fully describes the methods of using modern pedagogical technologies in the organization of fine art classes, the application of pedagogical renewal processes to educational practice, and the issue of pedagogical technology in teaching visual arts at school.

Key words: fine art, pedagogical technologies, renewal, thematic composition.

KIRISH. Hozirda ta'lim muassasalarida dars o'tishning turli yangi loyihalari orqali sinov tajriba sifatida nazariy amaliy dars tashkil qilish usullari qo'llanilmoqda. Tasviriy san'atda olib borilayotgan ishlarning hajmi va turlari xam nihoyatda xilma xilligi bilan boshqa fanlardan ko'ra qo'shimcha oddiy va murakkab jarayonlarni rassom pedagogdan talab qilib turishi bilan farqlanadi.

Ma'lumki, yangilanish – bu butun tizimning ma'ruyan qonuniyatlar asosida ichki o'zgarishidir.[1] Pedagogik yangilanish deganda dunyo miqyosida sodir bo'layotgan global o'zgarish va rivojlanishning va natijasini yaxshilashga yo'naltiriladigan pedagogik tizim ichida sodir bo'ladigan miqdor va sifat o'zgarishlar majmuasi nazarda tutiladi.

Yangi zamon bilan uyg'un pedagogik faoliyat butun pedagogik tizimni sifat jihatidan takomillashtirishda yuqori darajadagi natijalarga erishuvni kafolatlashga xizmat qiladigan yangi g'oyalar, jarayonlar, vositalar, usul, uslublarning yaxlit holatdagi ifodalanishidir

MATERIALLAR VA METODLAR: Ma'lumki, inson va uning jamiyatining harakatlantiruvchi kuchi - bu inson tafakkuridir. Tafakkur - bu aql-idrok va dunyoviy bilimlar majmuasidir. Ma'lumki, har bir mamlakat va jamiyat o'zining ta'lim-tarbiya tizimiga va o'qitish texnologiyasiga ega bo'ladi. Lekin bu texnologiyada, albatta, jahon va umuminsoniy ta'lim-tarbiya tizimidan va o'qitish texnologiyasidan ijodiy foydalanib, undan bahramand bo'linadi[2].

Shu bois o'quv fanlarini pedagogik texnologiyalar asosida o'qitishga alohida e'tibor berilmoqda. Jumladan, maktablarda tasviriy san'at o'quv predmetini yangi pedagogik texnologiyada o'qitishga o'tilmoqda.[3] Buning uchun tasviriy san'at o'quv predmeti darslari bo'yicha didaktik materiallar, ko'rgazmalar, metodik adabiyotlarni tayyorlash va ishlab chiqarish zarurligi bugungi kunimizdagi muhim vazifa bo'lib qolyapti.

Ma'lumki, ta'lim-tarbiya sohasida pedagogik texnologiyadan tasviriy san'atni o'qitishda foydalanish va uning samaradorligiga erishish uchun ham o'ziga xos didaktik jarayonning o'rganib chiqilishi zarur bo'ladi.

Maktabda tasviriy san'atni o'qitishda pedagogik texnologiya masalasi bilan hozirgacha biron-bir tuzukroq ilmiy asar yoki metodik-didaktik qo'llanma chop etilgani yo'q. Shuning uchun bu masalada mulohaza yuritishda masala kengroq o'rganilib, texnologiya, pedagogik texnologiya va so'ngra tasviriy san'atni o'qitishda pedagogik texnologiyadan foydalanish masalasi tahlil qilinishini lozim topdik.

Ma'lumki, tasviriy san'atning dars mashg'ulotlari besh turdagi mashg'ulot xarakterida yoki texnologiyada amalga oshiriladi:

1. Narsaga qarab rasm ishlash.
2. Tematik kompozitsiya ustida ishlash.
3. Dekorativ amaliy-bezak san'ati.
4. Haykaltaroshlik ishlari.
5. San'atshunoslik asoslaridan tashkil topgan mashg'ulotlar turarida olib boriladi

Bu darslarning texnologiyasi bir mazmunda bo'lsada, ulardagi ta'lim berish texnologiyasi albatta bir-biridan farqlanadi. Ya'ni «narsani o'ziga qarab rasm chizish» mashg'ulotlarida naturadan, buyumning o'zini ko'rib, undan shaklining imkoniyati boricha naturadan tasvirlanadi. Tematik kompozitsiyada esa o'quvchilar o'ylab-o'ylab, uzoqlarga qarab, nimalarnidir esga olish asosida rasm chizadilar. Haykaltaroshlikda esa, qalam-bo'yoq bilan emas, loy-plastilin bilan, oz bo'lsada, jismoniy mehnat vositasidagi mashg'ulotlar.

Tasviriy san'atni o'qitishning pedagogik texnologiyasi - o'quvchilarga tasviriy san'at bo'yicha bilim-malaka berish, shu asosda shaxsni rivojlantirish qonun-qoidalarini o'zida mujassam etgan holda oldindan rejalashtirilgan natijani kafolatlaydigan pedagogik faoliyatdir desak, uning didaktik jarayoni va metodik yo'nalishi qay tarzda talqin etiladi?

MUHOKAMA VA NATIJALAR. Pedagogik texnologiya - murakkab jarayon sifatida qator o'qitish bosqichlaridan va, o'z navbatida, bu bosqichlarning har biri o'ziga xos amallardan iborat bo'ladi.[4] Agar biz tasviriy san'atning dars mashg'uloti, ya'ni 45 minutli vaqt ichida barcha imkoniyat, shart-sharoit, vosita, didaktika, metodik uslublardan (qanday darajaligidan qat'i nazar) foydalanib, kafolatlangan natija uchun amalga oshirilayotgan faoliyat - ning barchasi tasviriy san'at darslarining pedagogik texnologiyasi bo'ladi. Shuningdek, tasviriy san'at bo'yicha o'quvchilarga beriladigan bilim-malakalar didaktikaning tarbiyaviylik prinsipiga amal qilingan holda olib boriladi.

Chunki maktab tasviriy san'ati o'quv predmeti o'quvchilarni badiiy-axloqiy, estetik mehnatga, o'z xalqiga, Vataniga, ota- bobolar ijodiga katta hurmat bilan qarashga o'rgatadi. Yana tasviriy san'atni o'qitish texnologiyasi va didaktikasi talabiga ko'ra, har bir dars - o'quvchilarga berilayotgan bilim va malakalarni shu darsning o'zida amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'lib, darsning asosiy qismida berilgan yangi bilim va ma'lumotlar asosida rasm chizish amaliyoti bajariladi. Bu fanning ushbu imkoniyati va shart-sharoitiga ko'ra, uning dars texnologiyasida ijobiy o'zgarishlar namoyon bo'ladi.

Yana tasviriy san'atni o'qitishda g'oyat ahamiyatga molik bo'lgan didaktik prinsip - o'quvchilarning tasvirlash qobiliyati, bilimi, malakasiga mos holda o'qitishga shart-sharoit va imkoniyatlarni yaratishdan iboratdir. Bu prinsip o'quvchilarning barchasini rasm ishlashga va tasvirlar yaratishga jalb qilish imkoniyatini beradi.

Tasviriy san'at o'quv fanining dars va ta'lim texnologiyasi talabiga ko'ra, o'qituvchi dadil harakat qiladigan, o'ylab gapiradigan, toza, aniq nutq-tovushda qisqa, mazmunli, imo-ishonalaridan ko'proq foydalana oladigan bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Tasviriy san'at fani o'qituvchisi yaxshi tinglaydigan, mantiq chiqara oladigan, yana o'qishni, yozishni, gapirishni va chiza olishni yuksak darajada egallagan bo'lishi zarur. Umuman, tasviriy san'at o'qituvchisi o'zining ijodkorligi, tashabbuskorligi va adolatli bo'lishi bilan boshqa fan o'qituvchilaridan farq qiladi. Chunki u doimo rasm chizish, bevosita san'at asari yaratish bilan mashg'ul bo'lishi kerak. U har kuni biron yangilik yaratish taraddudida bo'ladi.

Yana u o'z tashabbusi bilan tasviriy san'at kabinetini tashkil etadi. U har kuni biron narsa (didaktik material, ko'rgazma qurof) yasaydi. Natura fondini ko'paytirish bilan shug'ullanadi. Pedagogik mahoratini oshirib borishi uchun o'z ustida ishlaydi. Tasviriy san'atning mahoratli o'qituvchisi o'z darslarini zamonaviy pedagogik texnologiya asosida ishlashga moslashtirib beradi.

Tasviriy san'atni o'qitishda o'qituvchi yangi pedagogik texnologiyaning «Dars texnologiyasi»dan foydalangan holda:

- modulli o'qitish texnologiyasidan;
- tezlashtirib o'qitish texnologiyasidan;
- muammoli o'qitish texnologiyasi asosida o'quvchilarni mustaqillik, tashabbuskorlik va ijodkorlik asosida bilim-malaka olishga o'rgatadi;

• taboqalashtirib o'qitish texnologiyasi kabi prinsiplardan foydalanib, darslar samaradorligini oshirib boradi.

O'qituvchi o'quvchilarni yangi darsga, yangi o'quv materialiga olib kirishi, tayyorlashi uchun yangi pedagogik texnologiyaning motivatsiya deb ataladigan didaktik jarayonidan foydalanadi. Darhaqiqat, inson ijodiy faolligi uning har tomonlama kamol topishida muhim omil bo'lib, uni estetik to'laqonliksiz tasavvur etib bo'lmaydi. Inson hayoti, turmush tarzi, undagi o'zgarishlar atrof muhitdagi buyumlar qurshovida kechadi.

Rang-barang buyum va jismlar bo'liqqa go'zallik va nafosat baxsh etadi, insonga shu qonuniyatlar orqali qarashga undaydi. Respublikamizning barcha ta'lim jabhalarida bo'lganidek, tasviriy san'at sohasi ustida anchagina izlanishlar olib borilgan. Ta'lim muassasalarida talabalarning ijodiy faoliyatlarini rivojlantirish sohasida ijobiy natijalarga erishishga imkon beradigan faol ta'lim berish usullarini amalda tatbiq qilish ustida ijobiy ishlar qilinmoqda.

Hozirgi kunda shubhasiz eskirgan pedagogik usullar yordamida yangicha sifatli ta'lim olish mumkin emas. Ta'lim jarayoni zamon bilan hamnafis yangi innovatsion texnologiyalarni talab qilmoqda. Innovatsion pedagogik jarayonning muhim unsurlarini tasviriy san'atga bog'lash bilan shaxsning o'z-o'zini boshqarishi va ijodiy tafakkurini amaliyotga tatbiq etishga olib keladi. Bunda esa uning eng muhim yo'nalishlaridan biri talabalarning bilish faoliyatini rivojlantirish bo'lib, u talabalarning o'quv ishlarini faollashtirish va kasbiy ixtisoslashuvining faollashuviga olib keladi.

Tasviriy san'at o'quv jarayonida mashg'ulot mavzusiga doir bilimlarni mustahkamlash va fikrlashini rivojlantirish maqsadida innovatsion ta'lim texnologiyalari ("Ta'limga innovatsiya (STEAM)" loyihasi), interfaol metodlar (aqliy hujum, tushunchalarni aniqlash, chalkashtirilgan mantiqiy zanjirlar ketma-ketligi) hamda (klaster, B-B-B chizmasi, «Nima uchun» chizmasi, «Qanday» diagrammasi va to'ralash jadvali) kabi grafik organayzerlardan umumli foydalanish mumkin.

Yo'nalishiga ko'ra talabalarning pedagogik intellekt darajasi hamda kasbiy layoqatini aniqlashga qaratilgan turli metodik usullardan, standart testlardan foydalanish kompyuter vositalari orqali amalga oshiriladi. Bunda testli vazifalar faqat so'zlar ifodasi emas, balki animatsiyali lavhalar ko'rinishida bo'ladi. Kompyuter texnologiyalarini qo'llash orqali talabalarda darsni tushunish, ma'lumotlarni tez qabul qilishi ta'minlanadi. Bundan tashqari, talabalaridagi shaxsiy xislatlarini ham tarbiyalaydigan ijodiy faoliyatlarga jalb qilinadi. Tasvirli badiiy bezaklar ijobiy ruhiy muhitni yaratib, ularda muayyan madaniy-axloqiy xususiyatlar shakllana boshlaydi, dunyoqarashlari kengayadi. Kompyuterdagi axborot almashish tamoyillari an'anaviy darsni tashkil etish bilan birgalikda uni qayta ko'rish imkoniyatlarini ochib beradi.

Innovatsion texnologiyalar yordamida tasviriy san'at asarlarini keng va yaxlit idrok etish uchun imkon beradigan mashg'ulotlarga ko'proq e'tibor qaratiladi. Kompyuterlar orqali tasviriy san'at asarlarini tahlil qilish, muzeylar va galereyalar bo'ylab virtual sayohatlar uyushtirishda har xil ovoqli matsalar, musiqa, animatsion bezaklardan foydalanish bilan real hayotdagidek ko'rish imkoniyatini beradi. Tasviriy san'at, adabiyot, musiqa va umuman olganda badiiy ijodkorlikda innovatsion texnologiyalarning o'zaro bog'liqligini amalda sinash talabalarning mashg'ulotlardagi faol ishtirokini jonlantirishga xizmat qiladi.

Ta'limning o'zaro bog'liqligi talabalaridagi bilim olish va san'atga qiziqishlarini oshiradi. Yangicha ta'lim usullari ta'xirida talabada keng fikrlash, yuqori izlanish, yangiliklar yaratish bilan uni asoslash, amaliyotga tatbiq etish vositasi sifatida munosabatda bo'lish ko'nikmalari rivojlanadi. Bu asosida kasbiy faoliyatga tayyorgarlik hissi shakllanib, mustaqil ijodkorlik tajribasi oshadi. Yangi avlod multimedia texnologiyalari bilan faol shug'ullanganda talabalaridagi san'at asarlarini idrok qilish tezroq shakllanadi. Tasviriy san'at mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalarning faol qo'llanilishi zamonaviy talabalarining assotsiativ fikrlashi, tasavvur qilishi hamda badiiy tarzda his etish holati rivojlanadi. Yangi pedagogik texnologiya nazariyasi g'oyalariidan foydalanish asosida tashkil etilgan tasviriy san'at darslari yuqori malakali mutaxassisni tarbiyalashda yetakchi o'rinni egallaydi.

Buni tushunib yetgan ko'plab pedagog-rassomlar tasviriy san'at mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalarni qo'llashda kompyuter vositalaridan umumli foydalanib kelishmoqda. Ular bu vositalar orqali mavzuga oid «mahorat darslari», jahondagi mashhur san'at muzeylariga sayohat, buyuk rassomlar asarlaridan iborat 3D videoroliklar namoyishi, grafik organayzerlar va standart testlardan foydalanishadi. Shu jumladan, pedagogning shaxsan o'zi kompozitsiya yaratish jarayonini amalda ko'rsatib, amaliy mashg'ulotlarning qiziqarli o'tishiga erishmoqdalar.

XULOSA. Hayotimizdagi yangi shart-sharoitlaridan kelib chiqib, o'quv jarayonida kompyuter vositalari va innovatsion texnologiyalardan foydalanishni axborot hajmining ko'payib ketganligi, jamiyatdagi ilmiy-

texnologik rivojlanish bilan izohlash mumkin. Pedagogik faoliyat bosqichma-bosqichligini nazarda tutadigan innovatsion texnologiya bo'lajak mutaxassisni hayotiy hamda o'quv faoliyatini mustaqil ko'ra oladigan, unga kreativ yondasha oladigan faol, ijodkor shaxsni shakllantirishga qaratadigan zamonaviy jarayon hisoblanadi. Ta'limga texnologik yondashuv pedagogik jarayonga samarali ta'sir etuvchi omillaridan biridir. Pedagogik innovatsiya - ta'lim jarayoni sifatini oshirish va pedagogik amaliyotni sifat jihatdan yaxshilashni maqsad qiladi. Shuni aytishimiz mumkinki, zamonaviy ta'limni kompyuter grafikasi kabi o'quv jarayonida qo'llash imkonini oshiradigan innovatsion texnologiyalarisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Taklif qilinayotgan tasvirni ko'rish bilan birga talabning obrazli fikrlashi materialni yaxlit qabul qilishiga bu katta yordam beradi. Ularda nazariy va ko'rgazmali materiallarni o'zaro mujassamlashtirish imkoniyati paydo bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Turg'unboyev K., Rizayev A. «Zamonaviy pedagogik texnologiyalar». Andijon 2008.
2. I.Yuldashev, LPulatov, M.Qurbonova «Tasviriy san'at asarlarini idrok etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan foydalanish yo'llari» O'quv uslubiy qo'llanma.
3. Nabiev M., Azimova B. «Rasm chizishga o'rgatish metodikasi». T.: O'qituvchi, 1976.
4. Xasanov R. «Tasviriy san'at o'qitishning zamonaviy texnologiyasi» Fan dasturi. TDPU– 2007.